

Rob Kamphues

De walvishoeder

ROMAN

Uitgeverij Brandt
Amsterdam 2020

Deze uitgave kwam mede tot stand door bemiddeling van
Sebes & Bisseling Literair Agentschap te Amsterdam

'The best way to find out if you can trust
somebody is to trust them.'

ERNEST HEMINGWAY

Copyright © Rob Kamphues 2020

Omslag: Moker Ontwerp

Auteursfoto: Hans-Peter Photography

Typografie: Zeno

NUR 301

ISBN 978 94 93095 28 1

Deel 1

Mayke kende het dorp van ansichtkaarten; plaatjes van grijsblauwe huizen aan een rimpelloos water onder een hemelsblauwe lucht. Ze kon zich niet voorstellen dat er in zo'n schilderachtige omgeving mensen woonden die ongelukkig of ontevreden waren.

Toch was dat precies wat er volgens Victor aan de hand was.

'Een lief dorpje met schattige houten huisjes,' had haar eindredacteur gezegd, 'maar ze bijten daar elkaar de strot af om het voortbestaan van een of ander lullig kerkje. Maak er een mooi artikel van.'

Nu ze er zelf rondliep op zoek naar het kerkplein voelde ze weinig van die lieflijkheid: het miezerde, er stonden schuimkoppen op de golven in de haven en de lucht was zo donkergrijs dat ze vermoedde dat er elk moment een onweersbui kon losbarsten. Een man met opgestoken kraag liet zijn hond uit en groette haar vriendelijk. Dat verraste haar, in de stad groette niemand elkaar meer. Ze vroeg hem de weg naar het kerkplein. Hij glimlachte en wees naar de torenspits achter hem die nog net door de boomtoppen zichtbaar was.

'Niet uit het dorp dus?'

'Ik schrijf voor *Het Laatste Nieuws*, ik kom voor de vergadering over het voortbestaan van de Nicolaaskerk.'

'Och mijn hemel, je komt toch niet voor die achter-

lijke vergadering, hè? Laten ze het toch uitvechten, asjeblieft, zwijg het dood.'

Voor ze iets had kunnen antwoorden was hij al verder gewandeld.

'Twee keer rechtsaf en je bent er, maar ga lekker naar huis, van het soort stukjes dat uw krant schrijft wordt hier niemand vrolijker,' riep hij terwijl hij zijn hond meetrok.

Verrast door de felheid van zijn reactie wandelde Mayke verder. Ze dacht aan wat Victor had gezegd: 'Mensen die alles hebben en op de mooiste plek ter wereld wonen voelen dat zelf na een tijdje helemaal niet meer als een voorrecht. Die hebben iets nodig om zich druk over te maken en als dat er niet is, dan zoeken ze net zolang tot ze iets vinden.' Victor kon het altijd mooi samenvatten, zodat je de neiging had het te geloven, zelfs als je ergens vermoedde dat het onzin was.

'Mensen lezen niks liever dan ellende. Niet zo heftig dat ze zich er echt rot door gaan voelen, maar heftig genoeg om zich er een beter mens door te voelen. Bij ons is het dus toch beter, zeggen ze dan tegen elkaar. Zo krijgt hun eigen kleinburgerlijke leven wat meer glans. De lezers van *Het Laatste Nieuws* hunkeren naar een beetje alledaagse ellende bij mensen waar ze stiekem jaloers op zijn. Jij, Mayke Blom, mijn meest veelbelovende sterverslaggever, gaat die honger stillen.'

Mayke had zich nog nauwelijks verdiept in het conflict tussen de mensen-die-alles-hebben: op internet had ze gelezen dat de kerk was gebouwd in de vijftiende eeuw en nu bedreigd werd door achterstallig onderhoud en een gebrek aan gelovigen om dat onderhoud te betalen. Zo op het oog zag Mayke niets aan het gebouwtje. Jammer, dacht ze. Onbewust had ze op een bouwval gehoopt

die alleen met een uiterste krachtsinspanning van lokale helden gered kon worden van de slopershamer. Dat was een mooi verhaal geweest.

Ze duwde zo zacht ze kon de zware deur open en stond meteen in het midden van de kerk. Tientallen mensen draaiden hun hoofd haar kant op en de spreker zweeg abrupt.

'Goedenavond, Mayke Blom,' zei ze zo bescheiden mogelijk, terwijl ze probeerde een plekje achter in de zaal te vinden. Mayke telde een man of veertig, gegroepeerd in het achterste gedeelte van de gereformeerde koepelkerk, daar waar geen banken stonden waren tafeltjes met stoelen opgesteld, informeel rond een klaptafeltje met daarop een beamer en een laptop.

Ze keek om zich heen of ze de man zou herkennen die de krant had getipt over deze buurtvergadering, omdat het, in zijn woorden, 'weleens stof voor een leuk stukje op zou kunnen leveren'. Achter in de kerk knikte iemand haast onmerkbaar naar haar. Dat zal hem wel zijn, dacht ze. Ze knikte zo onopvallend mogelijk terug. Volgens de tipgever zouden sommige buurtbewoners elkaar naar het leven staan en volgens de geruchten was er al een container met rottende sinaasappelschillen gedumpt in een tuin en zou er zijn bedreigd met het strooien van rattengif op de plekken waar honden normaal hun behoefte deden. Eigenlijk wilde Mayke helemaal niet over burenruzies schrijven. Burenruzies hoorden in de buurt te blijven, vond ze. Zodra ze de krant haalden was er voor de strijdende partijen meestal geen weg meer terug, niemand durfde meer water bij de wijn te doen, laat staan zijn ongelijk toe te geven, want ook dat zou de krant halen. Een 'slachtoffer' had haar weleens gevraagd of het haar interesseerde hoe hij zich voelde onder haar

verslaggeving. ‘Natuurlijk interesseert me dat,’ had Mayke gezegd. Ze had naar eer en geweten verslag gedaan van een ruzie tussen buurtbewoners over de plaatsing van een muziekpaviljoen in het park. De man die haar aansprak was tegen de komst van het paviljoen geweest. Ongemeen fel had hij in de gemeenteraad een somber toekomstbeeld geschept waarin hangjongeren het paviljoen in beslag zouden nemen om er drugs te gebruiken en laat in de avond muziek te draaien die, dankzij de voortreffelijke akoestiek die het paviljoen zou krijgen, tot in de wijde omtrek te horen zou zijn. Hij had de strijd uiteindelijk verloren, het paviljoen was er gekomen en sindsdien werd hij in het dorp met de nek aangekeken. ‘In de dorpskroeg hangt jouw stukkie ingelijst achter de bar, compleet met een foto van mijn woedende hoofd en jouw onderschrift: *De heer Maas maakt zich zo druk over de komst van het muziekpaviljoen dat de voorzitter opmerkt dat hij voor meer geluidsoverlast zorgt dan het paviljoen ooit zal doen.*’

Mayke had dat toen geinig geleken, een klein beetje humor blazen in een zaak die al te bol stond van belangen en zwaarwichtigheid.

‘Lawaaischopper noemen ze me. Het gaat op een vriendschappelijke manier hoor, tot ze een paar borrels ophebben, dan zeggen ze Harrie, rot toch eens op uit dit dorp. Ik kom niet meer bij de bakker, zelfs in de wachtkamer van de dorpsarts zeggen ze in het voorbijgaan zachtjes: “Dat krijg je ervan als je je zo druk maakt.” Binnenkort ga ik verhuizen, je wordt bedankt.’

Haastig had Mayke zich verontschuldigd en vervolgens enigszins hooghartig gemeld dat ze had geprobeerd een onpartijdig beeld te schetsen van de gebeurtenissen, maar thuis had het toch aan haar geknaagd.

‘Goed,’ zei ze tegen zichzelf. ‘Dat was toen en dit is nu; andere mensen, andere situatie, ander artikel.’

In een mail die de tipgever aan haar had doorgestuurd deed een bewoonster zo vurig haar beklag over de nieuwe plannen voor de kerk dat Mayke vermoedde dat degene die dreigde met het strooien van rattengif en de schrijver van de mail weleens een en dezelfde persoon zouden kunnen zijn. Vooral omdat er in de mail werd gerept van het nemen van andere maatregelen als het kerkbestuur niet op tijd bij zinnen zou komen. Mayke had geprobeerd iemand van de kerkraad over de bedreigingen te interviewen, maar die had alleen sub rosa de plannen willen toelichten. Bij gebrek aan inkomsten had het kerkbestuur besloten het gebouw open te stellen voor andere doeleinden dan erediensten, begrafenissen en trouwerijen, wat erop neerkwam dat er feesten en partijen gehouden werden en er een ‘kleine horecavergunning zou worden aangevraagd’ voor ‘het tappen van een biertje op de late middag’. Dat was menig dorpeling in het verkeerde keelgat geschoten, waaronder een paar horecaondernemers – het dorpje telde drie kroegen op 2500 inwoners. Kennelijk werd er in de polder flink gezopen.

Mayke probeerde in het gezelschap te ontwaren wie wie was. Dat de sfeer gespannen was, dat was wel duidelijk. De vergadering was al even aan de gang en de man die namens het kerkbestuur, of de voor het doel opgerichte stichting of wat dan ook, de plannen uitlegde zei tegen de aanwezigen: ‘U hoeft echt niets op te schrijven, al deze sheets komen ook online, of ik mail ze u toe.’ Op de eerste rij zat een gezette vrouw met donkerrood geverfd haar en een bril met kattenmontuur. Haar dijen hingen aan weerszijden over het eenvoudige klapstoeltje.

De vrouw nam demonstratief met haar smartphone een foto van de exploitatiecijfers. ‘U hoeft ook echt geen foto’s te nemen,’ verzekerde de woordvoerder van de kerk haar, ‘u krijgt het allemaal thuis gestuurd.’

Ze gruisde even en fluisterde de man naast haar iets in het oor, die gelaten knikte dat hij het met haar eens was. Mayke gokte erop dat dit de brievenschrijfster moest zijn.

De woordvoerder kondigde aan dat hij een korte presentatie zou houden en dat daarna iedereen die een vraag wilde stellen de microfoon zou krijgen. Toen vrijwel de voltallige kerk al bij voorbaat een vinger opstak verzekerde hij dat iedereen aan het woord zou komen en één vraag zou mogen stellen. Hij verzocht het gezelschap met klem om de bijeenkomst ordelijk te laten verlopen. ‘We hebben maar één microfoon, dus als u de microfoon krijgt, ga dan alstublieft staan zodat iedereen u kan zien, zeg wie u bent en waar u woont, stel één vraag en geef dan alstublieft de microfoon weer terug anders hoort niemand ons antwoord. En spaar alstublieft uw vragen op tot het eind van onze presentatie zodat wij ons hele verhaal kunnen vertellen.’

Dat leken Mayke allemaal veel voorzorgsmaatregelen voor een eenvoudige buurtvergadering, maar de woordvoerder van de kerk had het toch niet slecht ingeschat, want al na twee sheets werd hij ruw onderbroken door een man met een hoog kalend voorhoofd en een John-Lennon-brillette op zijn neus, die achter in het gezelschap ongeïnteresseerd onderuitgezakt in een klapstoeltje hing. Alles aan zijn houding straalde uit dat hij belangrijkere dingen te doen had.

‘Wat een onzin,’ riep hij dwars door de uitleg van de exploitatiecijfers heen. ‘Waar is de onderbouwing? Ik zie

nergens een onderbouwing. Het is volkomen uit de lucht gegrepen dat de horeca dit gebouw kan redden. Jullie roepen maar wat!’

Iemand uit het rechtervak van de kerk riep: ‘Wie ben jij en waar woon je?’

‘Jullie weten dondersgoed wie ik ben, ik woon hier schuin tegenover de kerk. Er gaat geen dag voorbij of de hele straat wordt geblokkeerd; dan weer bezorgt de bakker broodjes, dan weer een vrachtwagen met drank, er is geen doorkomen meer aan.’

Iemand riep: ‘Je moet op je beurt wachten Nico, en een vraag stellen, dit is geen vraag. Wat is je vraag?’

De woordvoerder van de kerk gaf toe dat er bij de aanvoer van goederen nog wel wat te verbeteren viel en dat ze zouden proberen om alles van één leverancier te betrekken, een en ander uiteraard in overleg met de buurtbewoners, dat ook nog wel voor verbetering vatbaar was.

De criticaster met het John-Lennon-brillette leek totaal niet uit het veld geslagen en gooide het over een andere boeg. ‘Het is een schande dat er in een religieus gebouw zoals dit alcohol wordt geschonken en feest wordt gevierd.’

Het andere vak besloot nu dat zij ook niet meer hoefden te wachten tot de presentatie voorbij was of een microfoon zou worden doorgegeven. ‘Wat wil je dan Nico, dat het hier een tapijtenhal wordt? Wil je dat dan?’ Niemand leek te begrijpen waar dat idee vandaan kwam, maar een paar medestanders klaptten in elk geval enthousiast. ‘Goed gesproken Herman, dat zal hem leren.’

Uit het niets riep iemand: ‘Nu is het een kroeg, straks is het een bordeel.’

Mayke zuchtte. Van enig constructief overleg was totaal geen sprake. De woordvoerder benadrukte nog maar

een keer dat het hem erom te doen was om er met de hele buurt uit te komen. Nu begon ook de dikke roodharige met het kattenmontuur zich ermee te bemoeien.

‘Overleg met de buurtbewoners. Jullie liegen dat je barst. Jullie zeggen het ene en doen het andere. Er zouden geen bussen met toeristen komen, ze rijden hier af en aan.’

Nu werd het ook de woordvoerder te gortig. ‘Dat is niet waar. Een touringcar kan helemaal het dorp niet in.’

‘Nee, bussen hebben jullie gezegd. Ik zie steeds vaker bestelbusjes die toeristen afzetten in het dorp.’

‘Maar dat zijn toch geen touringcars? In een busje passen hoogstens zes personen.’

‘Dat zijn toch ook bussen? Jullie hebben toch gezegd dat er geen bussen het dorp in zouden komen?’

‘Maar de koster kan toch niemand de toegang tot het dorp weigeren? Er staat toch geen slagboom bij de afslag? Hij bedoelde dat er geen afspraken met touroperators worden gemaakt om mensen hier even af te zetten, een stuk appelgebak naar binnen te proppen en weer naar het volgende dorp te loodsen.’

‘Het worden hier Volendamse toestanden als we niet oppassen,’ gilde de roodharige. ‘Schofterig, het is gewoon schofterig.’

Op dat moment stond een oudere man op, kromgetrokken rug, kapotte werkschoenen, een regenjas slordig over zijn schouders gedrapeerd. Mayke herkende de enige inwoner van het dorp met faam in de regio, een beeldhouwer die ooit op audiëntie bij de koning was geweest omdat hij op eigen initiatief een borstbeeld van koningin Juliana had gemaakt, dat, dat had iedereen toegegeven, treffend en liefdevol was. Hij liep naar het midden van de zaal, griste de microfoon uit de handen van

de woordvoerder en ging demonstratief voor het gezelschap staan.

‘Ik ben Willem en waar zijn we nu toch in hemelsnaam mee bezig?’ riep hij uit. ‘We wonen in het mooiste dorp van het land, maar het dorp verandert.’

Mayke was benieuwd welke kant zijn pleidooi op zou gaan.

‘Al jaren staat het hier vol met auto’s als er iemand begraven werd. Of als er iemand trouwt. Klagde er iemand al die jaren? Nee, want zo doe je dat in een dorp. Maar er gaat niemand meer naar de kerk. Als we niks doen is dit prachtige gebouw over drie jaar, drie jaar, rijp voor de sloop. Weten jullie wat deze kerk allemaal heeft meegeemaakt? Tijdens de tachtigjarige oorlog hebben de Spanjaarden hem in brand gestoken, wisten jullie dat? Inwoners van dit dorp, gelovigen en ongelovigen, hebben hem toen helemaal opnieuw opgebouwd. Ook toen al werden er vergaderingen gehouden zoals deze. Want in tegenstelling tot wat die meneer, die mijn buurman schijnt te zijn, maar die ik zelden zie en waar zelden licht brandt omdat hij iets belangrijks in het buitenland schijnt te moeten doen, in tegenstelling tot wat u beweerde aan het begin van de vergadering, beste buurman – kom gerust mijn beelden eens bekijken onder het nuttigen van een glaasje, want bij mij is iedereen welkom – zelfs toen waren er bij lange na niet genoeg gelovigen om dit gebouw te vullen of het onderhoud te kunnen betalen. Het heeft altijd een functie voor het hele dorp gehad. Dat was ook de reden waarom de Spanjaarden hem in brand staken, om de wil van alle dorpsbewoners te breken, niet alleen van de gelovigen. Tijdens de watersnoodramp van 1916 stonden de golven tot net onder het spreekgestoelte. Ook dat heeft het gebouw overleefd. De beeldenstorm heeft

het overleefd. De Franse tijd heeft het overleefd. Zouden we het dan nu naar de verdommenis moeten laten gaan omdat we ons eigenbelang niet opzij kunnen zetten?’ Hij wees naar het hemelsblauw geschilderde plafond. ‘Kijk eens naar het plafond, zo hemelsblauw, zie je die engelen en die planten? Die willen zeggen; kijk omhoog, kijk in de verte, niet naar de grond, enkel gericht op de dingen die je nu voor de voeten komen. Die schilderijen zijn pas in de jaren tachtig tevoorschijn gekomen. Wie weet wat bij de volgende restauratie nog tevoorschijn komt. Onder de tegels waarop ik nu sta liggen 270 mensen begraven, maar hun namen zijn in de Franse tijd verwijderd. Wie weet komen we er ooit achter wie dat geweest zijn. Mensen die dit dorp uit de klei hebben getrokken, letterlijk. En daarop, als pronkstuk deze kerk hebben gebouwd. Deze kerk is ons dorp. Als we dat kapot laten gaan, als we dat niet met z’n allen kunnen voorkomen, kunnen we net zo goed het hele dorp opheffen.’

Willem kreeg een klaterend applaus, de stemming in de kerk kantelde. Mayke zag het met verbazing gebeuren. Mannen en vrouwen die zo-even elkaar nog naar het leven stonden haalden adem, alsof iemand zuurstof in een benauwde ruimte had gespoten. Een half uur later stelde de beoogde uitbater van het horecagedeelte voor de zaken verder te bespreken onder het genot van een glaasje wijn, hij had voor de gelegenheid een mooi kistje liggen, uiteraard op zijn kosten. Mayke sloop door de deur naar buiten. De man die haar had uitgenodigd kneep nog even in haar arm en zei: ‘Maak er een mooi stukje van.’ Dat beloofde ze.

Op de dag dat het eerste pakijns de Barentszee opdrijft en de kou door de lagen blubber dringt pakken bultruggen en masse hun biezen en zetten koers naar het zuiden. Dat doen deze walvissen elk jaar. Elk jaar zwemmen ze met z’n allen drie maanden lang tot ze bij de Azoren komen, 5000 kilometer verderop. Daar storten ze zich in het aloude paringsritueel om, zodra de vrouwtjes gekalfd hebben rechtsomkeer te maken en weer drie maanden en 5000 kilometer terug te zwemmen naar het koele noorden.

Deze winter was de school uitzonderlijk groot. School was eigenlijk niet het goede woord, want bultruggen leven niet in vaste groepen, het zijn solitaire dieren; soms trekken ze een tijdje met elkaar op, maar als het gezelschap ze niet meer zint dan gaan ze net zo makkelijk weer in hun eentje verder. Op de route naar het zuiden waren ze elkaar dit jaar als vanzelf tegengekomen, bij gebrek aan alternatieven zwommen steeds meer dieren met elkaar op, de groepjes werden groepen en bij de Faeröer-eilanden waren de groepen uitgegroeid tot een flink leger.

Een frivool leger. Zo ver als je kon kijken staken er rugvinnen uit de golven en om de haverklap sprong een dier uit het water om met een enorme klap en witte fonteinen op de golven te landen. Vooral de jonge mannetjes

waren opgewonden, misschien omdat ze intuïtief wisten wat er rond de Azoren voor hen in het verschiet lag. Het was een ratjetoe, een pandemonium van springende en dartelende walvissen. Elke eco-toerist had een moord gedaan om het schouwspel bij te wonen dat zich op de oceaan ontvouwde, maar zo ver verwijderd van de kust en internationale vaarroutes was er geen mens om het te zien.

Tegen de tijd dat het noordelijkste puntje van Schotland werd bereikt was de school die geen school wilde zijn aangegroeid tot een paar honderd dieren, bestaande uit groepen, subgroepen en kliekjes die dan weer wel, dan weer niet met elkaar opzwommen. Er was ook geen helder plan over de te volgen route. Traditiegetrouw zwemmen walvissen langs de westkust van Groot-Britannië over de Atlantische Oceaan, maar de laatste paar jaar was de visstand daar behoorlijk gedaald en sommige walvissen hadden de neiging om binnendoor te steken, via de Noordzee, ook al was die vergeven van het scheepsverkeer en andere obstakels. Urenlang zwommen de dieren rondjes voor de Schotse kust, dan weer tegen elkaar opbotsend, dan weer wild met de vinnen slaand om een beetje ruimte te creëren.

Uiteindelijk werd de impasse doorbroken door een jonge walvis, amper negen meter lang en nog geen 10.000 kilo zwaar, die een enorme school haringen zag zwemmen oostelijk van St. Michaels-eiland en die hij eenvoudigweg niet kon laten gaan. Hij aarzelde geen moment en zwom erachteraan. Diverse mannetjes volgden hem en gezamenlijk zetten ze zich aan de jacht zoals ze dat van hun voorvaders hadden afgekeken. Sommige bultruggen zwommen rondjes onder hun prooi en bliezen enorme luchtballonnen uit, zodat de haringen wer-

den gevangen in een kooi van bellen, terwijl twee andere hun prooi naar het bubbelnet joegen door met hun staartvin in het water te slaan. Vervolgens namen ze een aanloopje, zwommen onder de school door, recht naar boven met een snelheid van twintig kilometer per uur, openden hun bekken en verorberden in een gulzige hap een lading haringen waarmee de Nederlandse vissersvloot in één klap door zijn vangstquota heen zou zijn. Voor de meeste dieren was dat voldoende voedsel om de reis weer een aantal kilometers voort te kunnen zetten en ze keerden terug naar de kudde op de kop van St. Michaels-eiland. De jongste en avontuurlijkste van het stel meende een stukje verderop nog een school haringen te zien en zo zwom hij het noordelijke deel van de Noordzee binnen. Hij had geen flauw vermoeden wat voor een keten aan gebeurtenissen hij daarmee op gang bracht.